

Muslimer och postmuslimer i Svenska kyrkan

DAVID THURFJELL & ERIKA WILLANDER

David Thurfjell är professor i religionsvetenskap vid Södertörns högskola.

Erika Willander är forskare i sociologi vid Uppsala universitet.

david.thurfjell@sh.se – erika.willander@soc.uu.se

Islam är i dag Sveriges näst största religion och det finns en växande befolkning som har muslimsk familjebakgrund i det här landet.¹ Detta är något som också märks i Svenska kyrkans verksamhet och medlemsstatistik. Även om få av dem som kommer till Sverige eller får svenskt medborgarskap blir medlemmar av den före detta statskyrkan, har andelen kyrkomedlemmar med utomeuropeiskt ursprung ökat i takt med den demografiska förändringen.² Svenska kyrkan har också tagit ställning för en generös flyktingpolitik i samhällsdebatten. Detta märktes inte minst genom den roll samfundet kom att spela i samband med flyktingkrisen 2015 och genom det så kallade juluppropet 2016, i vilket Svenska kyrkan och en rad andra samfund manade till en generösare asylpolitik. Det pågår i dag en diskussion, både innanför och utanför Svenska kyrkan, om hur mötet med islam bör hanteras – teologiskt och retoriskt, såväl som pastoralt.³

1. Simon Sorgenfrei, *Islam i Sverige: De första 1300 åren*, Bromma 2018.

2. Andreas Sandberg, *Församlingar mot strömmen: Befolkningsförändringar och verksamhetsutveckling på regional och lokal nivå inom Svenska kyrkan*, Uppsala 2009; *Nyckeln till Svenska kyrkan – en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2011*, Uppsala 2011.

3. Christina Byström, Johanna Linder & Henrik Törnqvist, *Framtiden bor hos oss: Metoder och förhållningssätt i urbana mångfaldsförsamlingar i Svenska kyrkan*, Varberg 2018; Cajsa Sandgren, *Möten med islam*, Uppsala 2011; *Muslimska grannar – Svenska kyrkan möter islam*, Uppsala 1997; *Sann mot sig själv – öppen mot andra: Samtal om religionsteologi i Svenska kyrkan*,

Mot denna bakgrund ter det sig relevant att analysera i vilken utsträckning personer med muslimsk familjebakgrund ser sig som en del av Svenska kyrkan. Utifrån material insamlat genom en enkätundersökning under sommarhalvåret 2020 visar vi i denna artikel vilka dessa personer är i fråga om ålder, kön och utbildningsnivå, samt från vilka länder de härstammar. Vi redogör också för deras religiösa praktiker och trosuppfattningar så som dessa framkommer i materialet, samt för vilken relation de säger sig ha till Svenska kyrkan och sitt eget islamiska arv.

En svensk kyrka

Låt oss, innan vi redovisar våra resultat, säga något om den historiska bakgrunden. Så som namnet Svenska kyrkan antyder, finns det en historisk och läromässig länk mellan detta samfund och det svenska nationsbygget. Reformationen på 1500-talet var en historisk process som var intimt sammanflätad med projektet att skapa kulturell enhet i landet. Den länk mellan kyrka och nationsbygge som reformationen etablerade har genom århundradena stärkts genom att kyrkan kulturellt och juridiskt sammanflätats med samhällsbygget. Med framväxten av nationalstatstanken och nationalromantiken på 1800-talet befästes alliansen mellan kyrka och stat ytterligare. Och med unglyrkorörelsen och formulerandet av folkkyrkotanken i början av 1900-talet fann den sin moderna form. Svenska kyrkan blev nu en folkkyrka kopplad till det svenska folket.⁴

Under de drygt hundra år som gått sedan dess har mycket förändrats. Nationalismen som idé föll i vanrykte efter världskrigen och med de anti-auktoritära kulturströmningar som blommade upp från 1960-talet förlorade hävdvunna traditioner och hierarkiska organisationer i allmänhet både trovärdighet och status hos breda lager av befolkningen. Som en demokratiskt styrd del av det svenska samhället följde Svenska kyrkan med i denna värderingsmässiga förändring. Detta innebar att nationalismen alltmer kom att nedtonas i kyrkans retorik och självförståelse. Trots retoriken har dock länken mellan Svenska kyrkan och nationen Sverige dröjt sig kvar. SOM-institutets Sören Holmberg och Lennart Weibull har visat att det finns en koppling mellan att sympatisera med Svenska kyrkan och att sympatisera

Uppsala 2011; Jakob Wirén, *Att ge plats för den andre? Religionsdialog, ersättningsteologi och Muhammed som profet*, Stockholm 2021.

4. David Thurfjell, *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*, Stockholm 2015.

med kungahus och försvarsmakt.⁵ De visar att det fortsatt finns en upplevelse av att Svenska kyrkan är en del av det svenska nationsbygget.⁶

Svenska kyrkans koppling till det svenska folket märks också i det faktum att medlemmarna i mycket hög grad är inrikes födda. 97 procent av Svenska kyrkans vuxna medlemmar är själva födda i Sverige och 93 procent har föräldrar som också är det.⁷ I jämförelse med andra kyrkor är detta en hög siffra som endast motsvaras av de så kallade ”frikyrkorna”.⁸ De katolska och ortodoxa kyrkorna samt de islamiska samfundet har, föga förvånande, betydligt större andel medlemmar med migrationsbakgrund och även betydligt mer etniskt heterogena medlemsgrupper.

Denna generella tendens till trots är Svenska kyrkan ett stort samfund också bland utrikesfödda. Om vi beaktar reella tal snarare än procentandelar är den det samfund som organiserar flest utlandsfödda i landet. De 3 procenten utrikesfödda bland dess medlemmar motsvarar närmare 148 000 personer, och de 7 procenten med föräldrar födda utomlands drygt 345 000.⁹ Antalet svenskkyrkliga medlemmar med utländsk familjebakgrund är alltså stort. Som jämförelse överstiger det till exempel antalet som själv definierar sig som muslimer i Sverige. Det finns därför skäl att som Magdalena Nordin kalla Svenska kyrkan för Sveriges största migrantsamfund.¹⁰

5. Sören Holmberg & Lennart Weibull, ”Den positiva valårseffekten finns även 2018”, i Ulrika Andersson et al. (red.), *Storm och stiltje: SOM-undersökningen 2018*, Göteborg 2019, 37–45.

6. En viss förändring av detta mönster kan skönjas i och med att personer på den politiska vänsterkanten fått ökat förtroende för kyrkan. Jonas Bromander, ”En framtidsspaning, med avstamp i samtalsprocesserna”, föreläsning i Göteborgs domkyrka 10 november 2015.

7. Erika Willander & Max Stockman, *Ett mångreligiöst Sverige i förändring*, Stockholm 2020, 27–31.

8. Begreppet ”frikyrkor” är en förlegad term eftersom det åsyftar dessa samfunds oberoende från staten vilket tidigare skilde dem från statskyrkan. Efter att statskyrkosystemet avskaffades år 2000 är denna distinktion inte aktuell. Men termen är ändå relevant då Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) fortfarande använder den, för att den används i folkmun och för att dessa kyrkor skiljer sig ifrån andra samfund i landet. Ett annat sammanhållande begrepp skulle kunna vara ”mindre protestantiska trossamfund”, men detta är också problematiskt eftersom de övriga nordiska ländernas lutherska majoritetskyrkor inte ingår i kategorin frikyrka i SST:s statistik. Till SST:s kategori räknas endast Eumeniakyrkan, Evangeliska frikyrkan, Frälsningsarmén, Pingströrelsen, Sjundedags adventistsamfundet och Svenska alliansmissionen. För läsbarhetens skull använder vi i denna artikel termen ”frikyrkor” inom citattecken. För en längre redogörelse av SST:s statistik, se Erika Willander, *Sveriges religiösa landskap*, Stockholm 2019, 35.

9. Jämför Willander & Stockman, *Ett mångreligiöst Sverige*, 46.

10. Magdalena Nordin, ”Vad vi vet och inte vet om kristna migranter i Sverige”, i Anders Aschim, Olav Hovdelien & Helje Kringlebotn Sødal (red.), *Kristne migranter i Norden*, Kristiansand 2016, 21–38.

Svenska kyrkans förändrade förutsättningar

Två samhällsutvecklingar har sedan mitten av 1900-talet radikalt förändrat förutsättningarna för Svenska kyrkan och bidragit till den situation som vi här vill diskutera. Innan vi presenterar vårt material kan det vara värt att kort påminna om dessa.

Den första förändrade förutsättningen rör Sveriges demografiska utveckling. Sverige har sedan 1960-talet genomgått en förändring i befolkningsammansättningen som är större än i något annat europeiskt land sedan andra världskriget.¹¹ Vad beträffar religion innebär detta att den dominans som protestantisk kristendom haft i det här landet sedan reformationen har minskat.¹² Enligt vissa kriterier – bland annat gällande andelen samfund som har ungefär samma storlek – kan Sverige i dag till och med beskrivas som Europas mest mångreligiösa land. Det finns här stora och växande grupper av inte minst ortodoxa, orientaliska och katolska kristna, samt muslimer av olika schatteringar. Förändringen är särskilt påtaglig när det gäller den muslimska befolkningsdelen. Enligt en prognos från Pew Research Center kommer Sverige inom kort att bli det europeiska land (här inberäknas EU-länderna samt Norge, Schweiz och Storbritannien) som har störst andel muslimer i sin befolkning. Enligt deras beräkningar kommer andelen ligga på omkring 21 procent av befolkningen år 2050.¹³

Den andra förändrade förutsättningen kan beskrivas som diskursiv och rör den kulturella benägenheten att inte se svenskkyrklighet som ett uttryck för religion. Den administrativa länken mellan staten och kyrkan och den kulturella länken mellan Svenska kyrkan och nationalstaten Sverige har alltså skapat en situation där medlemskap i Svenska kyrkan uppfattas som ett av flera uttryck för en svensk nationell identitet. Kombinerat med en språklig utveckling som gjort religion till en snäv kategori, har detta skapat en situation i vilken majoritetsbefolkningens svenskkyrklighet inte längre kodas som en religiös position. Den hävdvunna svenskkyrkliga hållningen – där människor har en lågintensiv men livslång relation till Svenska kyrkan och en kulturell hemhörighet i kristendomen – förstås inte längre som en religiös position utan som ett allmänt svenskt sätt att vara, utan konfessionella förtecken.¹⁴

11. Christer Lundh, *Invandringen till Sverige*, Stockholm 1999; Jørgen S. Nielsen & Jonas Otterbeck, *Muslims in Western Europe*, Edinburgh 2016.

12. Willander, *Sveriges religiösa landskap*.

13. ”Europe’s Growing Muslim Population”, *Pew Research Center*, 29 november 2017, <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>, besökt 2021-10-10.

14. Thurffjell, *Det gudlösa folket*.

Sammantaget verkar dessa två förändringar gjort att också Svenska kyrkan i sin verksamhet blivit alltmer mångreligiös. Detta är förvisso inget nytt. Det finns i Sverige en tradition av dubbelanslutningar, det vill säga att en och samma person är medlem i flera kristna samfund samtidigt. Detta betraktas ofta som en tradition från tiden då medlemskapet i Svenska kyrkan var sammanvävt med formell nationell tillhörighet. Därför antas också dubbelanslutnas medlemskap i ”frikyrkan” ha större betydelse för deras religiösa identitet.¹⁵ I det nya mångreligiösa Sverige har dubbla anknytningar av det här slaget kommit att sträcka sig utanför de kristna kyrkorna.¹⁶ Svenska kyrkans folkkyrkliga hållning, den mångreligiösa demografin och den kulturella kodningen av svenskkyrklighet som något annat än religion gör att många som beskriver sig själva som buddhister, judar, hinduer eller muslimer – samt förstås ateister och icke-religiösa – i dag känner samhörighet med eller är medlemmar i Svenska kyrkan.

Det är inte vårt ärende att utvärdera denna situation teologiskt. Det finns läromässiga argument både för och emot att välkomna människor som tillhör andra kyrkor eller religioner i en svenskkyrklig gemenskap. Vi konstaterar dock att frågan om Svenska kyrkans relation till andra religioner, och då i synnerhet till islam, är kontroversiell. Under de senaste åren har denna fråga varit föremål för flera offentliga diskussioner. Svenska kyrkans företrädare har i dessa försvarat sin identitet som en kristen kyrka och sitt arbete för religionsdialog och samförstånd över religionsgränserna medan dess kritiker menat att Svenska kyrkan inte nog tydligt markerat en gräns mot islam.¹⁷

Undersökningen

De resultat vi presenterar är insamlade inom ramen för ett forskningsprojekt finansierat av Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond. Med utgångspunkt i en webbenkät, en postenkät och ett antal djupintervjuer syftar projektet till att beskriva och analysera religiositet och sekularitet bland svenskar med muslimsk familjebakgrund. De uppgifter som presenteras här kommer från postenkäten och har samlats in av Statistiska centralbyrån under sommarhalvåret 2020. Urvalet bestod av 5 043 personer. För att nå svenskar med muslimsk familjebakgrund baserades urvalet på födelse-land eller föräldrars födelse-land. Fem urvalsgrupper särskildes. Dessa var svensk-iranier, svensk-irakier, svensk-turkar, svensk-bosnier/jugoslaver samt övriga. Gruppen ”övriga” består av personer födda i Sverige av svenskfödda föräldrar samt av utrikesfödda med föräldrar födda i ett annat land än Iran,

15. Irving Palm, ”Frikyrkofolket och ekumeniken”, *Tro och tanke* 83:5 (1993), 37–88.

16. Willander, *Sveriges religiösa landskap*.

17. Mattias Martinson, *Sekularism, populism, xenofobi: En essä om religionsdebatten*, Malmö 2017; Wirén, *Att ge plats för den andre*.

Irak, Turkiet eller Bosnien/Jugoslavien. Urvalsförfarandet för med sig att den stora grupp syrier – som tilltagit sedan 2015 – ingår i gruppen ”övriga”.

De fem urvalsgrupperna svarade i olika hög utsträckning på postenkäten och vi erhöll följande svarsfrekvenser: svensk-iranier (270 svar = 23 procent), svensk-irakier (138 svar = 12 procent), svensk-bosnier/jugoslaver (213 svar = 19 procent), svensk-turkar (169 svar = 15 procent) samt övriga (362 svar = 31 procent). Totalt svarade 1 152 personer vilket motsvarar en sammanvägd svarsfrekvens på 23 procent.

Flera forskare har konstaterat att enkätstudier ofta har lågt antal svarande med muslimsk bakgrund.¹⁸ För att få tillräckligt stora undersökningsgrupper har vi delat in urvalet av personer som fått förfrågan att besvara enkäten i de fem grupper beskrivna ovan, samt konstruerat en uppräkningsvikt. Denna vikt kompenserar för bortfallsbias på grund av kön, ålder och utbildningsnivå. Tillsammans med det gruppbaseade urvalsförfarandet bidrar uppräkningsvikten till att minska bortfallsrisken i våra skattningar samtidigt som vi erhåller tillräckligt många svar från personer med muslimsk familjebakgrund för att kunna göra jämförelser med majoritetsgruppen i Sverige, det vill säga personer med kristen familjebakgrund. I uppräknad version representeras urvalsgrupperna på följande sätt: svensk-iranier = 92 588 svar, svensk-irakier = 152 574 svar, svensk-bosnier/jugoslaver = 230 142 svar, svensk-turkar = 79 453 svar och övriga = 7 351 509 svar. Dessa siffror motsvarar alltså, i uppräknad form, de befolkningssegment som våra svarande avser spegla. Jämförelsen utgår från uppgifter från registret över totalbefolkningen (RTB) hämtade den 31 mars 2020. Den viktning av materialet som vi gjort ska förstås som en del av den metod vi använt för att få fram pålitliga resultat kring dessa svårundersökta frågor.¹⁹

För analysen har vi delat upp respondenterna i fyra analytiska kategorier baserade på religiöst arv och personlig hållning till religion. Kategorierna är *muslimer*, *kristna*, *postmuslimer* och *postkristna*. I kategorin muslimer ingår de som svarat att de ser sig själva som muslimer. Dessa identifierar sig alltså som tillhörande denna religionsgrupp. De som svarat att de har muslimsk familjebakgrund men som inte identifierar sig själva som muslimer och som

18. Birgitte Johansen & Riem Spielhaus, ”Counting Deviance: Revisiting a Decade’s Production of Surveys among Muslims in Western Europe”, *Journal of Muslims in Europe* 1 (2012), 81–112, <https://doi.org/10.1163/221179512X644060>; David Thurfjell & Erika Willander, ”Muslims by Ascription: On Post-Lutheran Secularity and Muslim Immigrants”, *Numen* 68 (2021), 307–335, <https://doi.org/10.1163/15685276-12341626>; Göran Larsson, *Muslims in the EU: Cities Report – Sweden*, Budapest 2007.

19. Till följd av att vi valt att redovisa uppviktade resultat har vi bedömt signifikanstester som redundanta. Chi-två-tester, som annars är lämpliga för den form av korstabeller som vi redogör för, utgår till exempel från antal observationer och skulle i detta fall ge missvisande och opålitliga resultat.

inte heller tillhör någon annan religion benämner vi postmuslimer. Vi definierar muslimsk familjebakgrund som att minst en förälder, alternativt mor- eller farföräldrar, är muslimer. Muslimer och postmuslimer motsvaras av självidentifierade kristna, alltså sådana som svarat att de ser sig själva som kristna, respektive postkristna, personer med kristen familjebakgrund som inte identifierar sig själva som kristna eller tillhörande någon annan religion. Det är värt att poängtera att de som kategoriseras som postmuslimer inte tillhör någon annan religion. Personer med muslimsk familjebakgrund som konverterat till kristendomen kategoriseras således som kristna, precis som personer med kristen familjebakgrund som konverterat till islam kategoriseras som muslimer.

Den analys som redovisas i tabell 1 använder alla svar som grund. Analyserna som följer efter denna avgränsas till medlemmar i Svenska kyrkan, vilka motsvaras av 3 828 128 svar efter uppräknning. Svenska kyrkans totala medlemsantal ligger på 5,7 miljoner personer. Att vårt estimat är lägre än detta beror dels på att vi endast undersökt åldersspannet 18–85 år, dels på att det finns ett visst svarsbortfall för frågorna som utgör basen för våra analytiska kategorier.

Vem är med i vilket samfund?

Vi inleder resultatpresentationen med att titta på hur det ser ut med samfundstillhörighet inom våra fyra analytiska kategorier – muslimer och postmuslimer, kristna och postkristna. Som framgår av tabell 1 nedan svarar 59 procent av alla som deltagit i enkätundersökningen att de är medlemmar i Svenska kyrkan.

Uppdelat på våra fyra religiösa identitetskategorier fördelar sig de svarande över samfunden på följande sätt: En majoritet av de postkristna anger att de är medlemmar i kristna samfund. 56 procent av de som tillhör denna grupp är medlemmar i Svenska kyrkan, medan 43 procent anger att de inte tillhör något samfund. Bland muslimerna är det absolut vanligaste att inte tillhöra något samfund. 69 procent hamnar i denna kategori. Därefter följer medlemskap i ett sunnimuslimskt samfund, vilket 17 procent anger att de har. Efter dessa alternativ kommer dock Svenska kyrkan, som 9 procent av muslimerna anger att de tillhör, tätt följt av en ”frikyrka” som 8 procent säger sig tillhöra. Sammantaget innebär detta att det är nästan lika vanligt att självidentifierade muslimer tillhör ett kristet samfund som att de tillhör ett muslimskt, skillnaden ligger på fyra procentenheter med 17 respektive 21 procent. Tittar vi på kategorin postmuslimer anger 84 procent att de inte tillhör något samfund. Bland de som gör detta är det dock vanligare att vara medlem i ett kristet samfund än i ett muslimskt. Var fjärde postmuslim,

25 procent, är medlem i ett kristet samfund och 14 procent tillhör Svenska kyrkan. Endast 10 procent är medlemmar i en muslimsk församling.

De övergripande fynden är därmed, för det första, att muslimer och postmuslimer i Sverige huvudsakligen är samfundslösa och, för det andra, att kristna samfund utgör ett primärt församlingssammanhang för både muslimer och postmuslimer i Sverige. För muslimer utgör alltså kristna samfund ett nästan lika viktigt sammanhang som de muslimska församlingarna. För postmuslimer utgör kyrkorna i allmänhet, och Svenska kyrkan i synnerhet, den viktigaste samfundsförbindelsen.

Tabell 1. Samfundsmedlemmar efter religiös identitet

Samfundstillhörighet	Religiös identitet				Total
	Kristna	Muslimer	Post-kristna	Post-muslimer	
Svenska kyrkan	74,8 %	9,0 %	55,5 %	14,3 %	59,3 %
Romersk-katolska kyrkan	4,9 %	0,0 %	0,1 %	10,7 %	2,2 %
En frikyrka	10,3 %	8,0 %	0,8 %	0,0 %	4,6 %
En ortodox kyrka	3,3 %	0,0 %	0,2 %	0,0 %	1,3 %
Annan kristen kyrka	0,2 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,1 %
Muslimskt samfund, sunni	0,0 %	17,2 %	0,0 %	9,5 %	1,0 %
Muslimskt samfund, shia	0,0 %	3,9 %	0,0 %	0,7 %	0,2 %
Annat religiöst samfund	2,4 %	1,4 %	0,5 %	0,8 %	1,2 %
Nej, inget samfund	10,6 %	69,0 %	43,4 %	83,5 %	33,7 %
Totalt	106,5 %	108,5 %	100,5 %	119,4 %	103,6 %

Att totalsummorna i tabell 1 hamnar på mer än hundra procent beror på att de svarande angett att de är medlemmar i fler än ett samfund. Att man valt att svara så kan ha flera orsaker. Den ovan nämnda traditionen av dubbelanslutning förklarar varför summan i den första spalten, där de svarande har en uttalad kristen identitet, hamnar på 107 procent. Det är inte heller överraskande att totalen summeras till nästan exakt 100 procent i den tredje spalten med postkristna. Här hittar vi de många som tillhör den sekulära eller religiöst ointresserade majoritetskulturen.

Antalet rapporterade dubbelmedlemskap är dock allra störst bland de muslimska och postmuslimska respondenterna – totalsummorna ligger här på 109 respektive 119 procent. En delförklaring till detta kan ligga i medlemsbegreppet. Traditionen med religiösa samfund som organiseras i form av medlemsföreningar med registrerade och betalande medlemmar, styrelser, stadgar och styrdokument tillhör en svensk folkrörelsekultur som spelat en avgörande roll i det här landets historia från mitten av 1800-talet. Det

sätt som religion organiserats här hänger ihop med det specifika uttryck som det svenska civilsamhället tagit sig. Det har alltså att göra med Sveriges specifika 1900-talshistoria och med diverse särdrag inom de former av protestantisk kristendom som funnits här.

Islam har traditionellt inte organiserats på detta sätt. Denna religion har tagit sig olika uttryck genom historien även i fråga om organisationsform. Församlingsgemenskaperna har dock oftast inte organiserats genom registrerade medlemskap. En läromässig grund till detta är idén att identiteten muslim är en sorts inneboende mänsklig grundkvalitet. Islam är, enligt en islamisk grunduppfattning, en naturlig ordning (*din al-fitra*). Att vara muslim handlar därmed bara om att acceptera att man är den man skapats till att vara. Islam är således inget man kan bli medlem i, som man kan döpas till eller, enligt de flesta inriktningar, välja bort.²⁰ En konsekvens av denna uppfattning blir att idén om församlingsmedlemskap blir något av en teologisk anomali. I islams historia har därför moskéer traditionellt varit öppna för dem som vill och finansierats av donationer (*waqf*).²¹

Det är möjligt att de muslimer och postmuslimer som svarat på vår enkät närmat sig frågan om medlemskap med denna samfundsförståelse i bakhuvudet och att de därmed svarat annorlunda på frågan än till exempel de ”frikyrkliga” respondenter som utgått från svensk föreningstradition. Om så är fallet kan deras rapporterade dubbla medlemskap kanske förstås som ett uttryck, inte för dubbla registrerade medlemskap, utan snarare för en känsla av samhörighet eller släktmässig koppling.

Vilka är muslimerna i Svenska kyrkan?

I fortsättningen av denna artikel tittar vi specifikt på de respondenter som angett att de är medlemmar i Svenska kyrkan. Bland dem som angett detta i vårt material är 52,6 procent postkristna, 46 procent kristna, 0,7 procent postmuslimer och 0,7 procent muslimer.

Vi vill betona att det vi skriver här alltså handlar om den grupp som själva angett att de är medlemmar i Svenska kyrkan. Denna kyrkas verksamhet berör förstås även många som inte är medlemmar, och sannolikt finns många muslimer i denna grupp, men dessa är alltså inte inräknade i denna undersökning. Med detta förbehåll ställer vi oss frågan: Vad kännetecknar

20. Göran Larsson, ”Apostasy in the West: A Swedish Case Study”, i Camilla Adang et al. (red.), *Accusations of Unbelief in Islam: A Diachronic Perspective on Takfir*, Leiden 2015, 381–392, https://doi.org/10.1163/9789004307834_016; Göran Larsson, ”Let’s Talk about Apostasy! Swedish Imams, Apostasy Debates, and Police Reports on Hate Crimes and (De)conversion”, i Karin van Nieuwkerk (red.), *Moving In and Out of Islam*, Austin, TX 2018, 385–404, <https://doi.org/10.7560/317471-017>.

21. Abdessamad Dialmy, ”Belonging and Institution in Islam”, *Social Compass* 54 (2007), 63–75, <https://doi.org/10.1177/0037768607074153>.

de muslimer och postmuslimer som angett att de är medlemmar i Svenska kyrkan?

Vi kan för det första konstaterar att de inte är medlemmar i något annat samfund samtidigt. De är inte dubbelanslutna, utan Svenska kyrkan utgör deras enda församlingstillhörighet.

I fråga om nationell bakgrund har, som framkommer i tabell 2 nedan, en stor majoritet av de svenskkyrkliga medlemmarna sin bakgrund i *Sverige och övriga länder*. Med ”övriga länder” avses här alla länder utom de fyra största muslimska invandringsländerna. Detta gäller även de muslimska och postmuslimska medlemmarna i kyrkan. Det är värt att notera att andelen som har svenskt ursprung är större bland muslimerna än bland postmuslimerna, 78 respektive 67 procent. Den viktigaste förklaringen till detta är att många respondenter födda i Syrien hamnat i *Sverige och övriga länder*-kategorin. I den postmuslimska gruppen är alla i den kategorin födda i Syrien och situationen ser liknande ut i den muslimska gruppen.

Övriga medlemmar fördelas mellan de fyra stora muslimska invandringsländerna. De flesta har sin bakgrund i Bosnien eller forna Jugoslavien, härifrån kommer 0,7 procent av de svenskkyrkliga medlemmarna i vårt material.

Ser vi specifikt på de självidentifierade muslimerna i Svenska kyrkan utgör de som är födda i Sverige och övriga länder alltså den tydligt största nationella gruppen, därefter kommer irakierna som utgör 18 procent. I jämförelse med de Bosnien-, Iran- och Turkiet-ättade respondenterna är de Irak-ättade genomgående i högre grad religiöst praktiserande i vår undersökning. Att svenskkyrkliga irakier i högre utsträckning än andra behållit en muslimsk identitet är därmed följdriktigt. Bland de svenskkyrkliga postmuslimerna utgör iranierna den största gruppen följt av dem från före detta Jugoslavien.

Tabell 2. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och födelseland

Födelseland	Religiös identitet				Total
	Kristna	Muslimer	Post-kristna	Post-muslimer	
Iran	0,2 %	2,4 %	0,1 %	17,8 %	0,3 %
Irak	0,6 %	18,0 %	0,0 %	0,0 %	0,4 %
F.d. Jugoslavien	1,0 %	0,0 %	0,4 %	11,8 %	0,7 %
Turkiet	0,4 %	1,3 %	0,0 %	3,8 %	0,2 %
Sverige och övriga	97,8 %	78,3 %	99,5 %	66,6 %	98,4 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 019	2 013 541	27 056	3 828 128

För att få en bild av huruvida medlemskap i Svenska kyrkan är ett uttryck för en bredare integration i det svenska samhället har vi också undersökt bakgrundsfaktorn vistelsetid. Vistelsetid är ett mått på hur länge en person befunnit sig i ett land, i det här fallet Sverige. Det är ett mer användbart mått än till exempel ankomstår om man vill undersöka vilka effekter livet i det nya landet fått eftersom det är den faktiska tiden som man befunnit sig i landet som anges. Vi har delat upp de svarande i fyra kvartiler beroende på hur länge de har vistats i Sverige. Dessa sträcker sig från dem som alltid bott här till dem som anlant nyligen. Tabell 3 visar hur de svenskkyrkliga respondenterna fördelar sig med avseende på detta.

Tabell 3. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och vistelsetid

Vistelsetid	Religiös identitet				Total
	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	
Anlant nyligen	0,1 %	0,0 %	0,0 %	68,1 %	0,5 %
Bott en tid i Sverige	2,3 %	18,0 %	0,1 %	17,8 %	1,4 %
Bott länge i Sverige	7,1 %	2,5 %	1,0 %	10,7 %	3,9 %
Alltid bott i Sverige	90,5 %	79,5 %	98,9 %	3,4 %	94,2 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 019	2 013 541	27 056	3 828 128

Vi kan konstatera att postmuslimerna som angett medlemskap i Svenska kyrkan huvudsakligen tillhör sådana som kommit till Sverige relativt nyligen. Dessa siffror reflekterar att migrationen till Sverige tilltagit kontinuerligt sedan mitten av 1900-talet. Det finns helt enkelt generellt sett fler postmuslimer som varit här kort tid än som varit här länge och detta syns också bland dem av dessa som tillhör Svenska kyrkan. Kolumnen som visar de svenskkyrkliga muslimernas vistelsetid kräver lite mer förklaring. Att en stor majoritet av dessa, 79,5 procent, alltid bott i Sverige visar möjligtvis att det är konvertiter det handlar om. Att så många som 18 procent hamnar i gruppen som bott ”en tid” i Sverige har sannolikt att göra med den våg av migration som dessa tillhör.

I fråga om kön framträder ett tydligt mönster, vilket framgår av tabell 4. Medan en stor majoritet av de svenskkyrkliga muslimerna, 83 procent, är kvinnor, är en stor majoritet av postmuslimerna, 81 procent, män.

Tabell 4. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och kön

Religiös identitet					
Kön	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Man	43,0 %	16,7 %	44,1 %	80,9 %	43,7 %
Kvinna	57,0 %	83,3 %	55,9 %	19,1 %	56,3 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 020	2 013 540	27 056	3 828 128

Sett till ålder, vilket redovisas i tabell 5, kan vi konstatera att de självidentifierade muslimerna huvudsakligen är mellan 50 och 65 år medan postmuslimerna är mellan 30 och 49 år. Inga muslimer i åldersgruppen 18–29 år finns med i materialet. Det är alltså inte Svenska kyrkans ungdomsarbete bland unga oavsett religionstillhörighet som lockat muslimer till medlemskap i kyrkan.

Tabell 5. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och ålder

Religiös identitet					
Ålder	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
18–29	14,1 %	0,0 %	19,6 %	3,4 %	16,8 %
30–49	18,7 %	15,4 %	34,7 %	86,7 %	27,5 %
50–65	23,3 %	83,4 %	26,6 %	5,5 %	25,3 %
66–85	44,0 %	1,2 %	19,1 %	4,4 %	30,3 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 020	2 013 540	27 056	3 828 128

I fråga om utbildningsnivå, som redovisas i tabell 6, framträder ytterligare en tydlig skillnad mellan de svenskkyrkliga muslimerna och postmuslimerna. Medan en stor majoritet av muslimerna har en relativt låg utbildning utan eftergymnasiala studier är en stor majoritet av postmuslimerna universitetsutbildade.

Tabell 6. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och utbildningsnivå

Religiös identitet					
Utbildning	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Grundskola	11,1 %	0,0 %	14,1 %	4,8 %	12,6 %
Gymnasium	44,3 %	91,1 %	47,9 %	16,7 %	46,3 %
Universitet	44,6 %	8,9 %	38,0 %	78,4 %	41,2 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 020	1 971 040	27 056	3 785 629

Sammantaget ger dessa resultat följande intryck av de svenskkyrkliga muslimer och postmuslimer som finns i vårt material: Å ena sidan har vi relativt lågutbildade svenskfödda kvinnor i 50–65-årsåldern. Å andra sidan har vi högutbildade män i 30–49-årsåldern som kommit relativt nyligen till Sverige från Mellanöstern. Dessa män har muslimsk familjebakgrund men kallar inte sig själva för muslimer. Att de sökt sig till Svenska kyrkan kan möjligtvis tolkas som ett uttryck för integrationsvilja. Det är dock angeläget att betona att det går att tolka materialet på olika sätt och att intersektionen mellan utbildning, kön, ålder och religiös identitet är ett intressant tema för framtida analyser av Svenska kyrkans medlemmar.

Religiösa aktiviteter bland Svenska kyrkans muslimer och postmuslimer

På vilket sätt praktiserar de svenskkyrkliga muslimerna och postmuslimerna religion? Vi har i enkäten frågat i vilken utsträckning respondenterna deltar i kristen församlingsverksamhet. Resultatet, som framgår av tabell 7, är förväntat när de gäller de kristna och postkristna respondenterna. I den postkristna gruppen anger i princip ingen att de deltar, medan 22 procent i den kristna gruppen gör det.

Svarsfördelningen för muslimerna är tydlig. I denna grupp anger 100 procent att de inte deltar i kristen församlingsverksamhet, vilket vi tolkar som att de inte besöker någon kyrka eller aktivt deltar i svenskkyrkliga aktiviteter. De postmuslimiska respondenternas svar kan representera flera förklaringar. Här väljer en majoritet, 73 procent, det osäkra svarsalternativet ”varken stämmer eller stämmer inte”. En möjlighet är att detta indikerar att de deltar i aktiviteter organiserade av Svenska kyrkan, men att de är osäkra på om dessa kan kategoriseras som ”kristen församlingsverksamhet” eller inte. Språkcaféer, öppen förskola och andra former av öppna aktiviteter kan kanske vara exempel på vad de avser.

Tabell 7. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och aktivitetsnivå

Deltar i kristen församlingsverksamhet	Religiös identitet				Total
	Kristna	Muslimer	Post-kristna	Post-muslimer	
Stämmer dåligt	61,5 %	100,0 %	87,6 %	25,5 %	75,1 %
Varken eller	16,3 %	0,0 %	11,7 %	73,3 %	14,2 %
Stämmer bra	22,1 %	0,0 %	0,7 %	1,2 %	10,7 %
Viktat, antal svarande	1 760 051	23 393	1 950 568	25 406	3 759 418

En annan fråga som relaterar till aktiviteter rör de stora religiösa högtiderna. Som kolumnen längst till höger i tabell 8 visar, är jul med sina 96 procent den mest firade högtiden för de svenskkyrkliga svarspersonerna. Påsken kommer på andra plats med 82 procent. De stora muslimska högtiderna Eid al-fitr och Eid al-adha firas, föga förvånande, endast av några enstaka procent, 2,5 respektive 0,6 procent, av de svenskkyrkliga svarspersonerna totalt sett. Dock firas dessa av en klar majoritet av de svenskkyrkliga postmuslimerna, 72 procent, och en del av de svenskkyrkliga muslimerna, 18 procent.

Tabell 8. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och högtidsfirande

Högtidsfirande	Religiös identitet				
	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Eid al-fitr	0,7 %	18,0 %	3,0 %	72,1 %	2,5 %
Påsk	88,5 %	92,3 %	75,4 %	78,8 %	81,6 %
Eid al-adha	0,0 %	18,0 %	0,0 %	72,1 %	0,6 %
Jul	97,9 %	96,2 %	94,0 %	96,1 %	95,8 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 020	2 013 540	27 056	3 828 128

Flera saker i denna tabell är värda att notera. För det första är det tydligt att postmuslimerna firar muslimska högtider i högre utsträckning än muslimerna. Detta är kontraintuitivt men kan förklaras av den postmuslimiska gruppens starkare kulturella koppling till muslimska majoritetsländer.

Det kan också noteras att både muslimer och postmuslimer anger att de firar jul och påsk i högre utsträckning än vad som är fallet i den postkristna gruppen. Ett sätt att tolka dessa uppgifter är att återigen peka på de postmuslimiska respondenternas anpassningsvilja till det svenska samhället. Kanske är det denna som drivit dem att gå med i Svenska kyrkan och att börja fira dessa högtider trots att de inte kallar sig kristna. Denna vilja att skriva in sig i majoritetssamhällets religiösa kulturarv kontrasteras av de svenskfödda postkristnas vilja att distansera sig från detsamma.

Religiös tro bland Svenska kyrkans muslimer och postmuslimer

I vår enkät ingår ett antal frågor som rör religiösa trosuppfattningar. Vi ska fördjupa oss lite i hur utfallet av dessa blev bland dem som angett medlemskap i Svenska kyrkan. För det första har vi frågat i vilken utsträckning respondenterna tycker att påståendet ”jag har en kristen tro” stämmer. Svarsfördelningen för denna fråga, vilken framgår av tabell 9, är ganska förväntad. I gruppen med dem som identifierar sig som kristna svarar flest, 62 procent,

ja och bland de som identifierar sig som muslimer svarar ingen ja. Bland de postkristna svarar en tydlig majoritet, 73 procent, att det inte stämmer, även om ganska många, 20 procent, är osäkra och några, 6 procent, svarar jakande. Den postmuslimiska gruppen skiljer sig påtagligt från den postkristna. 25 procent av de svarande i den postkristna gruppen säger att de inte har en kristen tro, men flest, 69 procent, svarar det vagare ”varken eller” på frågan. 6 procent anger att de har en kristen tro.

Tabell 9. Svenskkyrkliga medlemmar efter religiös identitet och kristen tro

Religiös identitet					
Inställning till påståendet ”Jag har en kristen tro”	Kristna	Muslimer	Post-kristna	Post-muslimer	Total
Stämmer dåligt	11,7 %	16,3 %	73,3 %	24,5 %	43,9 %
Varken eller	26,2 %	83,7 %	20,4 %	69,1 %	23,8 %
Stämmer bra	62,2 %	0,0 %	6,4 %	6,4 %	32,3 %
Viktat, antal svarande	1 742 601	23 393	1 949 828	26 095	3 741 917

Vad det innebär att ha en kristen tro kan dock variera stort och det är inte helt klart hur dessa svar bör tolkas. Därför har vi också tagit med frågor som specifikt adresserar olika aspekter av religiös tro. Den första av dessa redovisas i tabell 10 och lyder ”tror du på Gud?”. Detta är en fråga som kan ställas på många olika sätt. I en pilotstudie som föregrep denna undersökning laborerade vi med en rad olika formuleringar. Slutsatsen blev dock att en rak fråga utan ansatser till att definiera gudsbegreppet fungerar bäst. Resultatet är intressant. Föga förvånande svarar de flesta postkristna ”nej” och de flesta kristna ”ja” på frågan. Detta är förväntat även om det är värt att notera att så många som 30 procent av de svenskkyrkliga medlemmar som identifierar sig som kristna anger att de inte vet om de tror, samt att 11 procent i denna grupp svarar nej. Gudstro är alltså inte på något självklart sätt en del av världsbilden hos de som identifierar sig som kristna kyrkomedlemmar.

De muslimska och postmuslimiska respondenternas svar är dock ännu mer förbryllande. Bland muslimerna är det en majoritet som anger att de inte tror på Gud. Just detta resultat är dock något som påverkas starkt av uppräkningsvikten och som det därför råder osäkerhet kring. Bland postmuslimerna å andra sidan är det en stor majoritet, 86 procent, som tror på Gud.

Tabell 10. Svenskyrkliga medlemmar efter religiös identitet och gudstro

Religiös identitet					
Tror på Gud	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Vet ej	30,5 %	0,0 %	21,1 %	5,2 %	25,2 %
Nej	11,2 %	78,3 %	72,0 %	9,0 %	43,8 %
Ja	58,3 %	21,7 %	6,9 %	85,9 %	31,0 %
Viktat, antal svarande	1 743 754	25 020	2 013 540	26 317	3 808 631

Mönstret upprepar sig delvis om vi går vidare till nästa fråga som är ”tror du på ett liv efter döden?”, vilken redovisas i tabell 11. De kristna och post-kristna svaren fördelar sig jämnare över de olika alternativen på denna fråga. Detta bekräftar tidigare forskning som visat att gudstro och tro på ett liv efter döden inte självklart hänger ihop.²² Bland de postkristna i den här studien är det betydligt fler som tror på ett liv efter döden än som tror på Gud, och bland de kristna innebär en tro på Gud inte med nödvändighet att man tror på ett liv efter döden. I den muslimska gruppen verkar situationen vara den motsatta. Här anger alla de svarande att de tror på ett liv efter döden, men alltså bara 22 procent att de tror på Gud. Postmuslimerna å sin sida upprepar mönstret från gudsfrågan, en stor majoritet, 81,5 procent, anger att de tror på ett liv efter döden och endast 5 procent svarar nej på denna fråga.

Tabell 11. Svenskyrkliga medlemmar efter religiös identitet och tro på liv efter döden

Religiös identitet					
Tror på liv efter döden	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Vet ej	29,5 %	0,0 %	25,7 %	13,5 %	27,2 %
Nej	28,9 %	0,0 %	49,7 %	5,1 %	39,5 %
Ja	41,6 %	100,0 %	24,6 %	81,5 %	33,3 %
Viktat, antal svarande	1 743 755	25 020	2 013 540	27 056	3 809 371

Vad det mer precist innebär att tro på Gud eller ett liv efter döden kan som bekant variera. Det kan handla om allt från metafysiskt realistiska föreställningar till en vagare vilja till öppenhet för en djupare mening eller kärleksfullhet i tillvaron. För att få syn på metafysiskt realistiska religiösa trosföreställningar är därför nästa fråga, ”tror du på helvetet?” bättre lämpad. Också här finns det stora skillnader, vilket framgår av tabell 12. Medan mycket få

22. Erika Willander, ”Bortom den nordiska paradoxen: Lev religion i statistiken”, i Daniel Nstedt & Katarina Plank (red.), *Levd religion: Det heliga i vardagen*, Lund 2018, 223–240.

kristna och postkristna säger sig tro på helvetet, 6 respektive 4 procent, är en sådan tro desto vanligare bland postmuslimer. I denna grupp svarar 68 procent jakande på frågan. Muslimerna är emellertid mer lika de kristna när det gäller detta och bara 13 procent tror på helvetet.

Tabell 12. Svensskyrkliga medlemmar efter religiös identitet och tro på helvetet

Tror på helvetet	Religiös identitet				Total
	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	
Vet ej	17,9 %	0,0 %	8,9 %	8,7 %	12,9 %
Nej	75,9 %	86,6 %	86,7 %	23,3 %	81,3 %
Ja	6,2 %	13,4 %	4,4 %	68,1 %	5,7 %
Viktat, antal svarande	1 743 755	24 059	2 013 540	27 056	3 808 410

Adderar vi resultaten om tro till våra tidigare slutsatser framkommer en motsägelsefull bild av muslimerna och postmuslimerna i Svenska kyrkan i vårt material. Muslimerna är alltså huvudsakligen relativt lågutbildade svenskfödda kvinnor i 50–65-årsåldern. De deltar inte i kyrklig verksamhet men firar kristna högtider. De tvekar kring om de kan säga att de har en kristen tro, och de tror huvudsakligen inte på Gud eller helvetet, däremot tror de på ett liv efter döden. Postmuslimerna är däremot huvudsakligen högutbildade män i 30–49-årsåldern som relativt nyligen kommit till Sverige från Mellanöstern. De deltar i församlingsverksamhet och firar både muslimska och kristna högtider. De tvekar om de kan säga att de har en kristen tro, men de tror på Gud, ett liv efter döden och i stor utsträckning på helvetet.

Vem är ens representant?

Till sist ska vi fördjupa oss i frågor om vilka organisationer som respondenterna anser bör uttala sig om religion i offentliga sammanhang. Mer precist undersöker vi i vilken utsträckning de som angett att de är medlemmar i Svenska kyrkan upplever att detta samfund är deras kyrka? För att kunna bilda oss en uppfattning om detta har vi frågat om man anser sig representerad av företrädarna för olika samfund. ”Oavsett om du är medlem eller inte”, lyder frågan, ”tycker du att ledare för följande samfund representerar dig och dina åsikter om religion?”

I tabell 13 redovisas svaren från de svensskyrkliga medlemmarna uppdelade i våra fyra religionsgrupper. För dem som betecknar sig som kristna ligger svaren i linje med kyrkliga ledares förväntningar. 82 procent anser sig representeras av Svenska kyrkan, medan 7 respektive 11 procent lyfter fram andra

samfund. Här är det förmodligen de dubbelanslutnas röster som märks. De postkristna svarar också som förväntat. De flesta känner sig inte representerade av något samfund, men en substantiell minoritet, 36 procent, anger Svenska kyrkan.

Tabell 13. Svenskyrkliga medlemmar efter religiös identitet och upplevd representation

Religiös identitet					
Instämmer med att "ledare för följande samfund representerar dig och din inställning till religion"	Kristna	Muslim	Post-kristna	Post-muslim	Total
Svenska kyrkan	82,3 %	11,7 %	36,0 %	7,6 %	56,9 %
Romersk-katolska kyrkan	6,5 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	3,0 %
En frikyrka	10,7 %	0,0 %	0,9 %	0,0 %	5,4 %
Muslimskt samfund, sunni	0,1 %	5,2 %	0,0 %	66,6 %	0,5 %
Muslimskt samfund, shia	0,1 %	7,7 %	0,0 %	2,5 %	0,1 %
Viktat, antal svarande	1 762 512	25 020	2 013 540	27 055	3 828 127

Muslimernas svar är mer förvånande. De allra flesta känner sig inte representerade av något samfund i denna grupp. Men bland dem som kryssat i ett samfund är det nästan lika många, 12 procent, som anger Svenska kyrkan som dem som anger att de representeras av muslimska samfund, 13 procent. Postmuslimerna å sin sida känner sig mer representerade av samfund generellt. I denna grupp anger 8 procent Svenska kyrkan, men en klar majoritet, 69 procent, sätter muslimska samfund som sina representanter.

Även om det är oklart i vilken utsträckning detta påverkar respondenternas sätt att svara, kan vi konstatera att det också finns en partipolitisk dimension i den här frågan. Frågan om representation är i grunden en politisk fråga och på en partipolitisk nivå finns en tydlig länk mellan Svenska kyrkan och Sveriges muslimer. Socialdemokraterna har sedan tidigt 1900-tal dominerat kyrkomötet och denna dominans har fortsatt sedan kyrkan skiljdes från staten år 2000. Socialdemokraterna har fortsatt att vara den överlägset största nomineringsgruppen med ungefär 30 procent av mandaten. Sedan 2017 har Socialdemokraterna 76 av de 249 mandaten i kyrkomötet. Den näst största gruppen, Partipolitiskt obundna i Svenska kyrkan (POSK), har 43 mandat. Det är därför ingen överdrift att påstå att Socialdemokraterna dominerar Svenska kyrkans högsta beslutande organ. En socialdemokratisk dominans återfinns också bland Sveriges muslimer. I SOM-undersökningarna från 2006 till 2018 blir det tydligt att Socialdemokraterna är det överlägset mest populära partiet bland respondenter med muslimsk identitet. Bland dem som kryssat i rutan "jag är muslim" anger 66 procent att de

röstat på Socialdemokraterna (Moderaterna och Vänsterpartiet kommer därefter med 14 respektive 10 procent). Det kan konstateras att motsvarande siffra för ”aktivt kristna” – här definierat som sådana som går i kyrkan minst en gång i månaden – ligger på 26 procent. Svenska muslimer är alltså en väsentligt mer socialdemokratisk befolkningsgrupp än landets kristna kyrkobesökare.²³ Att Socialdemokraterna i stort är angelägna om att värna och behålla förtroendet i denna grupp är därmed att förvänta sig. Vad detta innebär för i vilken grad muslimer och postmuslimer känner sig representerade av Svenska kyrkan vet vi inte, men frågan är värd att beakta.

Förslag till tolkning

Varför, kan man fråga sig, säger inte postmuslimerna att de är muslimer? De kommer från muslimska familjer, upplever sig representerade av muslimska samfund och de tror på Gud och helvetet, så att se sig som muslim vore ganska rimligt. Kanske beror det på att de har en allmänreligiös identitet snarare än en specifik muslimsk sådan. Kanske deras medlemskap och deltagande i Svenska kyrkans aktiviteter gjort att de utvecklat en sådan. Eller så är förklaringen att de tonar ner sin muslimska identitet av oro för att drabbas av islamofobi.

Vår teori är att det dels handlar om integrationsvilja – alltså en benägenhet att engagera sig i det nya samhället och de möjligheter som samhället och dess största kyrka erbjuder, dels om att Svenska kyrkan tolkas som i första hand svensk och endast i andra hand som kyrka. Alltså att medlemskapet i denna organisation och deltagandet i dess verksamheter inte ses som aktiviteter som står i konflikt med det egna muslimska arvet eller som behöver ses som ett aktivt religiöst ställningstagande.

I ett svenskt sekulärt sammanhang där religion ofta misstänkliggörs finns ibland en skepsis mot att delta i just religiösa aktiviteter eller aktiviteter som sker i religiösa rum. Sådana aktiviteter uppfattas, till skillnad från till exempel idrottsutövning eller andra föreningstillställningar, som knutna till ett tydligt personligt ställningstagande. Kontroverserna kring skolavslutningar i kyrkan är ett tydligt exempel på denna benägenhet. En sådan typ av reaktion är dock inte något som finns i samma utsträckning internationellt. Det är möjligt att de nyanlända som utgör huvuddelen av den postmuslimska gruppen inte uppvisar samma känslighet och att det är detta som gör att de kan delta i den svenskkyrkliga verksamheten utan att se något märkvärdigt med det.

23. ”Partipreferenser bland aktivt kristna och muslimer”, Valforskningsprogrammets faktablad 2021:1, Göteborg 2021.

Varför, kan man också fråga sig, säger de som vi kallat muslimer i undersökningen att de är muslimer? Om de nu är medlemmar i Svenska kyrkan, firar kristna högtider och inte är särskilt troende, varför säger de inte att de är kristna eller sekulära? Vad innebär det att vara muslim i deras förståelse? Kanske handlar det i dessa fall om att deklamera sitt religiösa eller etniska familjeärv, eller en del av detta. Kanske handlar det om en sorts nästan juridisk självkategorisering som placerar en i det muslimska facket för att man en gång konverterat och att denna kategorisering upplevs gälla oberoende av trosuppfattningar och religiös praktiker.

Både muslimernas och postmuslimernas svar väcker frågor om vad det egentligen innebär att säga sig vara ”muslim” eller att ha ”medlemskap i Svenska kyrkan”. Det är värt att betona att det är självrapporterat medlemskap det handlar om här. Det finns en risk att de som svarat att de är medlemmar i Svenska kyrkan med detta menar att de deltar i kyrkans aktiviteter snarare än att de är registrerade och betalande medlemmar. Men även om de är registrerade medlemmar så finns en vaghet kring vad detta innebär. Svenska kyrkans historiska länk till nationsbygget och dess folkkyrkliga orientering med låga trösklar och högt i tak gör inte denna sak tydligare, vare sig för kyrkans traditionella medlemmar, samhället i stort eller de nyanlända som deltar i dess verksamhet. Att muslimerna i denna undersökning anger att de har ett medlemskap visar att detta, precis som högtidsfirandet och andra kristna traditioner, upplevs ha ett värde bortom dess konfessionella betydelse.

De resultat vi redogjort för i den här artikeln visar på den mångfacetterade roll som Svenska kyrkan har i Sverige i dag. De visar på de utmaningar som det innebär att hantera övergången från en situation där kyrkans organisation varit sammansmält med statens och dess identitet knuten till nationen i ett religiöst sett mycket homogent land, till en situation där detta arv lever kvar samtidigt som kyrkan förvandlas till ett av många samfund i Europas mest mångreligiösa land. ▲

SUMMARY

The demographical changes during the last decades have created a situation where Sweden has become one of the most secular and one of the most multireligious countries at the same time. This situation stands in stark contrast to the country's modern history in which its population have been largely homogeneous, and its religious landscape almost completely dominated by state-church Lutheranism. The growth of Sweden's Muslim population is what has caused most debate. According to calculations made by the Pew Research Center, one fifth of the country's total

population is likely to be Muslim by 2050. This change also has consequences for the former state church, which now finds that also Muslims take part in its activities. In this article we present and analyze a novel survey-investigation on Muslims who self-identify as members of the Church of Sweden. In our analysis we differentiate between *Muslims* and what we call *post-Muslims*. While the former of these categories refers to those who self-identify as Muslims, the latter refers to people who do not refer to themselves as Muslims but who come from a Muslim family. These categories are mirrored by the *Christians* and *post-Christians*, who are selected by equivalent criteria. We conclude that most Muslims and post-Muslims have no affiliation to organized religious communities in Sweden and that among those who do, Christian churches are as important as the Muslim congregations. Among the churches, the Church of Sweden is the one in which most Muslims and post-Muslims are members. The Muslim and post-Muslim members of this church, we find, differ from each other. The Muslims are mostly Swedish-born 50–65-year-old women. They do not take part in any religious activities, and they celebrate Christian, but not Muslim, holidays. In terms of beliefs, they believe in a life after death, but mostly not in God or hell. The post-Muslims are mostly 30–49-year-old men who have come relatively recently to Sweden from the Middle East. They take part in congregational activities and celebrate both Muslim and Christian holidays. They also largely believe in God, a life after death, and hell. In terms of representation, they feel represented, primarily, by Muslim communities.